

การวิเคราะห์คุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏ ในมหาเวสสันดรชาดก

AN ANALYSIS THE VALUES OF BUDDHADHAMMA PRINCIPLES APPEARED IN MAHĀVESSANTARAJĀTAKA

พระวินัย วิสุทธสาโร^๑ Phra Vinai Visuddhasaro

บทคัดย่อ

งานวิจัยในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและสาระสำคัญของมหาเวสสันดรชาดก ๒) เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก และ ๓) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary research) ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ ผลการศึกษามีดังนี้

มหาเวสสันดรชาดก เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป บางครั้งนิยมเรียกว่า มหาชาติ เนื่องด้วยเป็นเรื่องของ พระโพธิสัตว์ เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดร เป็นชาดกเรื่องสุดท้ายในจำนวน ๕๔๗ พระเวสสันดรโพธิสัตว์ นับเป็นพระชาติที่ ๑๐ ในทศชาติชาดก มีทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ คือ ๑) กัณฑ์ทศพร ๒) กัณฑ์หิมพานต์ ๓) กัณฑ์ทานกัณฑ์ ๔) กัณฑ์วนประเวศน์ ๕) กัณฑ์ชูชก ๖) กัณฑ์จุลพน ๗) กัณฑ์มหาพน ๘) กัณฑ์กุมาร ๙) กัณฑ์มัทรี ๑๐) กัณฑ์สักกบรรพ ๑๑) กัณฑ์มหाराช ๑๒) กัณฑ์ฉกษัตริย์ และ ๑๓) กัณฑ์นครกัณฑ์

หลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกประกอบไปด้วย หลักกฏแห่งกรรม,หลักความไม่ประมาท,หลักการให้ทาน, หลักขรราวาสธรรม ๔ ,หลักอหิंपิโตย ๓, หลักพรหมวิหาร ๔, หลักทิส ๖ หลักสังคหวัตถุธรรม, หลักสันโดษ, หลักมิตรแท้-มิตรเทียม, หลักศีล ๕, หลักกาลามสูตร, หลักภุมสาวาท,กตัญญูกตเวทิตี, หลักโกศล ๓, หลักสังเวคปริกิตตนปาฐะ, หลักอริชฐานธรรม, หลักอกุศลมูล ๓, หลักโภชนมัตตัญญูตา, หลักอภัยทาน และหลักสาราณียธรรม ๖

^๑ นิสิตหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่

คุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกนั้น จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า คุณค่าที่เกิดขึ้นมี ๔ ทาง คือ ๑) คุณค่าด้านร่างกาย ช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต เห็นคุณค่าของร่างกายและดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง ตลอดจนถึงรู้จักใช้ร่างกายของตนเองในการทำความดี ๒) คุณค่าด้านจิตใจ ช่วยพัฒนาจิตใจให้มีความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น มีจิตใจที่เป็นกุศล ๓) คุณค่าด้านสังคม ช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบ มีความสามัคคีเป็นที่ตั้ง สังคมมีความเข้มแข็ง ปัญหาทางครอบครัวลดน้อยลงและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข และ ๔) คุณค่าด้านประเพณีและวัฒนธรรม โดยมีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจในการประกอบพิธีกรรมจนก่อให้เกิดประเพณีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาขึ้น

คำสำคัญ: วิเคราะห์คุณค่า, มหาเวสสันดรชาดก

Abstract

The research objectives were 1) to study the origin and the essential of Mahāvessantarajātaka, 2) to study the Buddhadhamma principle appeared in Mahāvessantarajātaka and 3) to analyze values of Buddhadhamma principle appeared in Mahāvessantarajātaka. This research was a qualitative research. It had both documentary study from text books, research and in-depth interview. The results were found as follow;

1. Mahāvessantarajātaka is a Buddhist literature that has well known to general people. It sometime is called Mahājātaka which is the story of Bodhisāttvā when he was born as Phrāvessāndorn. It was the last of jātakas in 10 nations and in total 547 nations. There were 13 parts of Mahāvessantarajātaka as follow 1) Dāsāporn, 2) Himmāpānā, 3) Dānā, 4) Wanapaved, 5) Jūjaka, 6) Julāpālā, 7) Mahāpala, 8) Kumāra, 9) Mataree, 10) Sakkābap, 11) Mahārāja, 12) chakasata and 13) Nakara.

2. Buddhadhamma principles appeared in Mahāvessantarajātaka were consisted of Karma principle, Heedlessness principle, Dāna principle, Gharāvāsa-Dhamma principle, Adhipateyya principle, Brahmavihāra principle, Six Disas principle, Sanghavatthu principle, Santosa principle, Mitta principle,

PancaSīla principle, Kālamāsūta principle, Musāvāda principle, Kataññikaveditā principle, Kosalla principle, Adihitthānadhama principle, Akusalamūla principle, Bhojane-mattannutā principle, Sārānīyadhama principle

3. In values of the Buddhadhama principles appeared in Mahāvessantarajātaka found that there were 4 values 1) physical values, it can help us not to be careless in life, it help us to realize the value of the physical and take care of ourselves, 2) mind values aspect, it can develop mind to be generous and kind, not to be jealous and increase the understanding of the truth, 3) social values, it can help us to live in society peacefully has harmony, strong society, decrease problems of family and 4) the traditional and cultural values, Buddhadhama principle can be hold in them mind in rite making that become the custom and traditional Buddhism.

Key word: to analyze values, Mahāvessantarajātaka

บทนำ

พระพุทธศาสนา เข้ามาสู่ประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานี และกลมกลืนเข้ากับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทย มีบทบาทและอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคนไทย ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา เห็นได้จากการที่คนไทยนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ ได้มีการนำเอาบุคคลที่ปรากฏในชาดกต่างๆทางพระพุทธศาสนาเป็นต้นแบบ โดยเฉพาะ มหาเวสสันดรชาดก ที่กล่าวถึงพระเวสสันดรที่ทรงบำเพ็ญทานบารมี เป็นตัวอย่างที่ดีในการให้ทาน ทำให้คนไทยรู้จักการให้ทาน เสียสละ แบ่งปัน มีน้ำใจไมตรีโอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน ทำให้เกิดความรักความสามัคคีที่ต้งามในสังคมไทย แต่เดิมมหาเวสสันดรชาดกแต่งไว้เป็นภาษามคธไม่ปรากฏนามผู้แต่ง^๒ นับเป็นชาติที่ ๑๐ ในทศชาติชาดก ซึ่งมีเนื้อความปรากฏในพระไตรปิฎกเล่มที่ ๒๘ คือ พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกายชาดก นิบาตที่ ๒๒^๓ ชื่อมหานิบาตชาดก สมเด็จพระบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงสันนิษฐานว่า หนังสือมหาเวสสันดรชาดกได้แปลเป็นภาษาไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย เป็นราช

^๒ ธนิต อยุธยา, ตำนานเทศน์มหาชาติและแหล่งเครื่องเล่นมหาชาติ, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศิwap, ๒๕๑๔), หน้า ๒๓๕.

^๓ ชุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๒/๔๔๗.

ธานี ในสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ มหาเวสสันดรชาดก เรียกอีกอย่างว่า มหาชาติเพราะเป็นชาติที่ทรงบำเพ็ญบารมีมาอย่างสมบูรณ์แล้ว ในชาติลำดับต่อมา จึงได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มหาเวสสันดรชาดก เป็นภาษาร้อยกรอง เรียกว่า มหาชาติคำหลวง ที่ถือว่าเก่าแก่ที่สุดแต่งขึ้นในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม ในปีพุทธศักราช ๒๑๔๕ ได้โปรดให้นักปราชญ์ราชบัณฑิตแต่งมหาชาติคำหลวงขึ้น เป็นลักษณะกาพย์มหาชาติ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชและมหาราชครูแห่งกรุงศรีอยุธยาก็ได้ประพันธ์เป็นภาษาไทยแต่ไม่เสร็จ ต่อมาในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์มีผู้แต่งเป็นลำดับมา หนังสือมหาเวสสันดรชาดก ๑๓ กัณฑ์ กระทบวงศักราชการกำหนดเป็นแบบเรียน^๔ มีรายนามผู้แต่งดังต่อไปนี้

๑. กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีชิโนรส ทรงนิพนธ์ ๔ กัณฑ์คือ

- ๑) ทศพร
- ๒) หิมพานต์
- ๓) มหาราช
- ๔) นครกัณฑ์

๒. พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชานิพนธ์ ๓ กัณฑ์ คือ

- ๑) วนปเวศน์
- ๒) จุลพน
- ๓) สักกบรรพ

๓. เจ้าพระยาพระคลัง (หน) นิพนธ์ ๒ กัณฑ์ คือ

- ๑) กุมาร
- ๒) มัทรี

๔. พระเทพโมลี(กลิ่น) นิพนธ์ ๑ กัณฑ์ คือ

- ๑) มหาพน

๕. สำนักวัดถนน นิพนธ์ ๑ กัณฑ์ คือ

- ๑) ทานกัณฑ์

๖. สำนักวัดสังกัสจารย์ นิพนธ์ ๑ กัณฑ์ คือ

- ๑) ชูชก

อีกประการหนึ่ง การที่คนไทยคุ้นเคยและได้ยินได้ฟังการเทศน์มหาเวสสันดรชาดกเป็นประจำบ่อย ๆ ย่อมทราบถึงหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก ถ้าสามารถนำเอาหลักธรรม และข้อคิดเหล่านั้นมาปรับใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ย่อมเป็นการสนับสนุน

^๔ ศึกษาธิการ, กรม, มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ ๑๓ กัณฑ์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๒, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๑), หน้า ๑๒๓.

นโยบายของรัฐบาลตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติฉบับที่ ๑๒ พ.ศ. ๒๕๖๐ – ๒๕๖๔ ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓.๑.๑. ว่า “เพื่อวางรากฐานให้คนไทย เป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม มีจริยธรรม มีระเบียบวินัย ค่านิยมที่ดี มีจิตสาธารณะและมีความสุข โดยมีสุขภาพและสุขภาพที่ดี ครอบครัวอบอุ่น ตลอดจนเป็นคนเก่งที่มีทักษะ ความรู้ ความสามารถ และพัฒนาตนเองได้ต่อเนื่องตลอดชีวิต^๕ เชื่อกันว่าถ้าฟังเทศน์มหาชาติจบในวันเดียวจะได้รับ อานิสงส์มาก ในสมัยสุโขทัยแต่เดิมใช้เทศน์และใช้สวดเป็นภาษาบาลีล้วน ๆ ที่เรียกกันว่า คาถา ฟัน ลำดับต่อมาเมื่อรู้บาลีแปลเป็นภาษาไทยและประพันธ์เป็นร้อยกรองโดยใช้ภาษา ที่สละสลวย จึงทำให้เกิดความไพเราะ และทำให้ผู้ฟังเคลิบเคลิ้มตามได้ ยิ่งถ้าองค์แสดง มีน้ำเสียงที่ไพเราะก็ยิ่งทำให้ผู้ฟังดื่มด่ำกับรสพระธรรมที่แฝงอยู่มากเท่านั้น แต่ถ้าแสดงตาม เนื้อหาทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ที่เป็นร้อยกรองก็จะใช้เวลา ในการแสดงธรรมวันหนึ่งกับอีกคืนหนึ่ง เป็นอย่างน้อย ในปัจจุบันบัณฑิตในชั้นหลังได้ตัดทอนเนื้อความภาษาไทยในมหาชาติให้กระชับ ขึ้น เพื่อให้สามารถเทศน์ได้ทั้งภาษาบาลี และคำแปลให้จบในวันเดียว

ปัจจุบันความนิยมเรื่องการฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดกยังคงถือว่าได้รับความสนใจ จากพุทธศาสนิกชนอยู่มาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงเทศกาลสำคัญในเดือน ๑๒ หรือเดือน พฤศจิกายน ในช่วงระหว่างเทศกาลวันลอยกระทง ประเพณีการเทศน์มหาเวสสันดรชาดกจะถูก จัดขึ้นในทุกภูมิภาคของประเทศไทย เนื่องจากการฟังมหาเวสสันดรชาดก ถือเป็นประเพณี ที่ชาวพุทธได้สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความเชื่อในเรื่องอานิสงส์ การฟังธรรม ความงดงามของการดำเนินเรื่องในมหาเวสสันดรชาดก และหลักธรรมคำสอน ที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก ล้วนแล้วแต่เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของพุทธศาสนิกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ทาน การเสียสละของพระเวสสันดร ที่ถือเป็นการบำเพ็ญเพียรอย่าง สูงสุดในชาติสุดท้ายนี้

ดังนั้นจากประเด็นดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาประวัติและความเป็นมา และสาระสำคัญของมหาเวสสันดรชาดกหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก และคุณค่า ของหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก เพื่อเป็นการสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาและ สานต่อขนบธรรมเนียมที่งดงามให้คงอยู่กับสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาและสาระสำคัญของมหาเวสสันดรชาดก
๒. เพื่อศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก
๓. เพื่อวิเคราะห์คุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก

^๕ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔, หน้า ๓๒.

ขอบเขตการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การศึกษาหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก” ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการวิจัย ดังนี้

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยจะศึกษาประวัติความเป็นมาและสาระสำคัญของมหาเวสสันดรชาดก หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก และคุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก

ขอบเขตด้านเอกสาร

เอกสารปฐมภูมิ พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙, อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา

เอกสารทุติยภูมิ จากหนังสือหรืองานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีวิธีการดังนี้

ก. **ข้อมูลปฐมภูมิ** (Primary Sources) คือ ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๓๙, อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา

ข. **ข้อมูลทุติยภูมิ** ศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ เอกสารตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลในประเด็นหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก และคุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก

สรุปผลการวิจัย

๑. ประวัติและความเป็นมาและสาระสำคัญของมหาเวสสันดรชาดก

จากการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและสาระสำคัญของมหาเวสสันดรชาดก พบว่า มหาเวสสันดรชาดก เป็นวรรณคดีพุทธศาสนาที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป บางครั้งนิยมเรียกว่า มหาชาติ เนื่องด้วยเป็นเรื่องของ พระโพธิสัตว์ เมื่อเสวยพระชาติเป็นพระเวสสันดรเป็นชาดกเรื่องสุดท้ายในจำนวน ๕๔๗ พระเวสสันดรโพธิสัตว์ นับเป็นพระชาติที่ ๑๐ ในทศชาติชาดก ซึ่งมีเนื้อความปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เล่มที่ ๒๘ ชาดกเรื่องนี้มีความมุ่งหมายที่จะแสดงให้เห็นถึงการบำเพ็ญบารมีของพระโพธิสัตว์ว่า ได้ทรงบำเพ็ญบารมีขั้นสูงสุดที่เรียกว่า

ปรมัตถบารมี เมื่อสิ้นชาตินี้แล้วก็ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าต่อไป ในสมัยสมเด็จพระเจ้าทรงธรรมโปรดให้ประชุมนักปราชญ์แต่งกาพย์มหาชาติ ใช้คำประพันธ์ประเภทร้อยยาว มีจุดมุ่งหมายเพื่อใช้เทศน์อธิบายความ แต่เนื้อความมีความยาวเกินไป จึงไม่สามารถเทศน์ให้จบได้ภายใน ๑ วัน นักปราชญ์ราชกวี่จึงแต่งมหาชาติขึ้นใหม่ โดยแต่ละท่านพยายามจะให้กัณฑ์ของตนเป็นส่วนหนึ่งที่ดีที่สุดโดยใช้ร้อยยาวแต่ง เรียกว่า มหาชาติกลอนเทศน์กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาคัดเลือกสำนวนที่ดีที่สุดในแต่ละกัณฑ์มารวมพิมพ์เป็นเล่ม รวม ๑๓ กัณฑ์ เรียกว่า ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก ฉบับกระทรวงศึกษาธิการ ได้รับการยกย่องจากวรรณคดีสโมสร ให้เป็นยอดวรรณคดีประเภทกลอนกาพย์ รายละเอียดของมหาเวสสันดรชาดกนั้นมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑) กัณฑ์ทศพร เรื่องพระนางผุสดีจะจตุเป็นมารดาของผู้มีบุญและได้รับพร ๑๐ ประการจากพระอินทร์ ๒) กัณฑ์หิมพานต์ พระเวสสันดรประสูติที่กลางตลาด เมื่อได้สืบราชสมบัติต่อพระราชบิดา ได้พระราชทานช้างปัจจัยนาเคนทร์แก่กษัตริย์แคว้นกถิงคราชภูร์ และถูกเนรเทศไปอยู่เขาวงกตป่าหิมพานต์ ๓) กัณฑ์ทานกัณฑ์ ก่อนพระเวสสันดรเสด็จไปอยู่ป่า ได้พระราชทานสัตตสตกมหาทาน คือ ช้าง ม้า รถ ทาสชาย ทาสหญิง โคนม และนางสนมอย่างละ ๗๐๐ ๔) กัณฑ์วนประเวสน์ พระเวสสันดร พร้อมด้วยพระนางมัทรี พระชาลีและพระกัณหาเสด็จจากเมืองผ่านแคว้นเจตราชภูร์ จนเสด็จถึง เขาวงกตในป่าหิมพานต์ ๕) กัณฑ์ชูชก ชูชกแก่ได้นางอมิตตดาเป็นภรรยา ถูกใช้ให้ไปขอสองกุมาร แล้วได้พบพรานเจตบุตร ได้ลวงพรานเจตบุตรให้บอกทางไปยังเขาวงกต ๖) กัณฑ์จุลพน ชูชกเดินผ่านป่าเขาตามเส้นทางที่พรานเจตบุตรบอกไว้จนถึงที่อยู่ของอัจจุตฤาษี ๗) กัณฑ์มหาพน ชูชกได้ลวงอัจจุตฤาษีให้บอกทางผ่านป่าไม้ใหญ่ไปยังเขาวงกตที่ประทับของพระเวสสันดร ๘) กัณฑ์กุมาร ชูชกทูลขอสองกุมารจากพระเวสสันดร ได้แล้วทูลขอสองกุมารเฉพาะพระพักตร์ แล้วพาเดินกลับพระนคร ๙) กัณฑ์มัทรี พระนางมัทรีออกตามหาสองกุมารตลอดทั้งคืนจนสลบเมื่อฟื้นแล้วจึงทราบความจริง พระนางก็ทรงอนุโมทนาด้วย ๑๐) กัณฑ์สักกบรรพ พระอินทร์แปลงกายเป็นพราหมณ์ชรา มาทูลขอพระนางมัทรี แล้วถวายคืนแก่พระเวสสันดร ๑๑) กัณฑ์มหาธาต พวดาตลใจให้ชูชกพาสองกุมารเดินทางไปนครสีพีพระเจ้ากรุงสญชัยทรงไล่สองกุมารและทรงพระราชทานทุกอย่างตามปรารถนา ๑๒) กัณฑ์ฉกษัตริย์ พระเจ้ากรุงสญชัย เสด็จไปทูลเชิญพระเวสสันดรและพระนางมัทรีกลับพระนคร เมื่อกษัตริย์ทั้งหกพระองค์ทรงพบกันก็ทรงสลบ ฝันบอกพรพรรณก จึงฟื้นขึ้น และ ๑๓) กัณฑ์นครกัณฑ์ กษัตริย์หกพระองค์เสด็จกลับพระนครสีพี พระเวสสันดรได้ครองราชย์ดังเดิม บ้านเมืองเกิดความสมบูรณ์พูนสุข

๒. หลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ในมหาเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์นั้นนอกเหนือจากหลักการบำเพ็ญทานบารมีแล้วยังมีหลักธรรมที่ปรากฏอีกมากมาย ดังนั้นผู้วิจัยศึกษาหลักธรรมอื่น ๆ ที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- ๑) กัณฑ์ทศพร หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักกฏแห่งกรรมและหลักความไม่ประมาท
- ๒) กัณฑ์หิมพานต์ หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักการให้ทาน หลักขรวาสาธรรม ๔ และหลักอธิปไตย ๓ ๓) กัณฑ์ทานกัณฑ์ หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักพรหมวิหาร ๔ หลักทิศ ๖ และหลักสังคหวัตถุธรรม ๔) กัณฑ์วนประเวสน์ หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักสันโดษ และหลักมิตรแท้-มิตรเทียม ๕) กัณฑ์ชูชก หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักศีล ๕ และหลักกฏแห่งกรรม
- ๖) กัณฑ์จุลพน หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักความไม่ประมาท และหลักกาลามสูตร
- ๗) กัณฑ์มหาพน หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักศีล ๕ ข้อที่ ๔ งดเว้นจากการกล่าวมุสาวาท
- ๘) กัณฑ์กุมาร หลักธรรมที่ปรากฏคือ กตัญญูตเวที และหลักพรหมวิหารธรรม ๙) กัณฑ์มัทรี หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักโกศล ๓ และหลักสังเวคปริกิตตนปาฐะ ๑๐) กัณฑ์สักกบรรพ หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักขรวาสาธรรม และหลักอริชฐานธรรม ๑๑) กัณฑ์มหาราช หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักอกุศลมูล ๓ และหลักโกเชนมัตตัญญูตา ๑๒) กัณฑ์ฉกษัตริย์ หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักอภัยทาน และ ๑๓) กัณฑ์นครกัณฑ์ หลักธรรมที่ปรากฏคือ หลักสาราณียธรรม ๖

๓. วิเคราะห์คุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก

จากการศึกษาวิเคราะห์ถึงคุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก โดยผู้วิจัยได้กำหนดคุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ไว้ ๓ ด้านด้วยกัน คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม ผลการวิจัยพบว่า

ด้านร่างกาย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดก ทั้ง ๑๓ กัณฑ์นั้น จะช่วยให้ดำเนินชีวิตอย่างมีสติสัมปชัญญะ ไม่ประมาทในการใช้ชีวิต รู้ว่าสิ่งไหนมีประโยชน์ต่อร่างกาย สิ่งไหนให้โทษต่อร่างกาย เห็นคุณค่าของร่างกายและดูแลสุขภาพร่างกายของตนเอง ตลอดจนจนถึงรู้จักใช้ร่างกายของตนเองในการทำความดี

ด้านจิตใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์นั้นจะช่วยพัฒนาจิตใจให้มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อซึ่งกันและกัน ไม่อิจฉาริษยาผู้อื่น มีจิตใจที่เป็นกุศล เมื่อมีอารมณ์โลภ โกรธ หลง ก็สามารถระงับได้ และมีเข้าใจในสังขธรรมของชีวิต ดำเนินชีวิตอย่างไม่ประมาท

ด้านสังคม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในมหาเวสสันดรชาดกทั้ง ๑๓ กัณฑ์ จะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสงบ ทุกคนต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง ไม่สร้าง

ความเดือดร้อนให้ตนเองและผู้อื่น เมื่อใครทำผิดก็ให้อภัยซึ่งกันและกัน มีความสามัคคีเป็นที่ตั้ง สังคมมีความเข้มแข็ง ปัญหาทางครอบครัวลดน้อยลงและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ด้านประเพณีและวัฒนธรรม หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาถือว่ามีคุณค่าและมีอิทธิพลต่อประเพณีวัฒนธรรมเป็นอย่างมาก โดยที่ประเพณีและวัฒนธรรมส่วนใหญ่มักจะมี ความเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้ปรากฏ และสอดแทรกในประเพณีและวัฒนธรรม เช่น ประเพณีถวายทานสลากภัต ประเพณีทำบุญ อุทิศ ประเพณีฟังเทศน์มหาเวสสันดรชาดก เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

๑. การศึกษาวิจัยเรื่อง “วิเคราะห์คุณค่าของหลักธรรมที่ปรากฏในมหาเวสสันดร ชาดก” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

๑) ควรมีการนำเอาทศชาติสุดท้ายของพระพุทธเจ้ามานำเสนอในสื่อโทรทัศน์ เพราะจะเป็นการปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักและได้เรียนรู้เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

๒) ควรมีการส่งเสริมให้สถานศึกษามีการจัดการเรียนการสอนรายวิชา พระพุทธศาสนาให้เข้มข้นมากกว่านี้ เพื่อที่จะให้นักเรียนได้ซึมซับและเรียนรู้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

๓) เมื่อถึงเทศกาลเทศน์มหาเวสสันดรชาดกสถานศึกษาควรจัดกิจกรรมและนำ นักเรียนเข้าร่วมทุกครั้ง และอธิบายเพิ่มเติมให้นักเรียนเกี่ยวกับคุณค่าและความสำคัญของ วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา

๒. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับอิทธิพลของวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีผล ต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนในยุคปัจจุบัน

๒) ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับ การแก้ไขปัญหาต่างๆที่กำลังเกิดขึ้นในสังคม

๓) ควรมีการศึกษาวิเคราะห์เกี่ยวกับเหตุผลที่ทำให้วรรณกรรมทาง พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้รับความนิยมน้อยลง

๓๖ วารสารบัณฑิตศึกษาปริทรรศน์ มจร วิทยาเขตแพร่ ปีที่ ๔ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๖๑)

เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ศึกษาธิการ. กรม. **มหาเวสสันดรชาดก ฉบับ ๑๓ กัณฑ์.** พิมพ์ครั้งที่ ๑๒. กรุงเทพฯ :

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๑.

ธนิต อยู่โพธิ์. **ตำนานเทศน์มหาชาติและแหล่งเครื่องเล่นมหาชาติ.** กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศิริพร,

๒๕๑๔.

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ฉบับที่ ๑๒ พ.ศ.๒๕๖๐ – ๒๕๖๔

ฐานิสร์ ชاکรัตพงษ์. **“ความรู้เรื่องชาดก”** อักษรสาร, พิมพ์เนื่องในโอกาสงานสี่ศาสตราจารย์

๙ กันยายน ๒๕๑๕. พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๕.

